

בעזרה"ת

ליקוט ראשונים

[עם ליקוט אחרונים]

על עניני סת"ם

מנזרות לג' ע"א כל' ע"א

[שמעתתא דפתח הרגיל]

[טיוטא]

שולמן

שדרות אשכול ג' 36

0775520351

תוכן ענינים

דאמר רב יהודה אמר רב במזוזה הלך אחר הרגיל [לג.]

איתמר לול פתוח מן הבית לעלייה וכו' [לד.]

- א..... שאילתות דרב אחאי עקב שאילתא קמה
- ב..... ספר הלכות גדולות סי' כו הל' מזוזה [עמוד רעג]
- ב..... רבינו יהונתן על הרי"ף הל' מזוזה (ה: מדפי הרי"ף)
- ג..... רבינו יהונתן על הרי"ף הל' מזוזה (ו: מדפי הרי"ף)
- ד..... פסקי רי"ד מנחות לג.
- ד..... פסקי רי"ד מנחות לד.
- ד..... ספר מצוות גדול עשין סי' כג
- ד..... פסקי ריא"ז הל' מזוזה וספר תורה
- ד..... ספר החינוך מצוה תכג
- ד..... בית הבחירה למאירי יומא יא:
- ה..... רבינו ירוחם תולדות אדם וחווה נתיב כא ח"ז
- ו..... האגודה מסכת מנחות פרק ג
- ו..... שו"ת מהרי"ל סי' צד (צח - צט)

ליקוט אחרונים

- ז..... לבוש יורה דעה סימן רפו סעיפים יז יח
- ז..... קרית ספר הל' תפילין ומזוזה וספר תורה פרק ו
- ז..... חיי אדם חלק א כלל טו סעיף ב
- ז..... קיצור שולחן ערוך סימן יא סעיף א
- ז..... שו"ת אגרות משה יורה דעה חלק א סימן קעז

דאמר רב יהודה אמר רב במזוזה הלך אחר הרגיל [לג.]

איתמר לול פתוח מן הבית לעלייה וכו' [לד.]

...ולענין שאלתא דשאלנא קדמיכון, ת"ש דאמר רבי יצחק בר יוסף א"ר יוחנן כל מזוזות של בית רבי כנגר רבי עשויות ופתחא דנפיק רבי לבי מדרשא לא הוה ביה מזוזה, והא רב הונא הו"ל פתחא דנפיק לבי מדרשא והוה ביה מזוזה, רב (הוה) [הונא] רגיל למיפק ולמיעל בה³, דאמר רב יהודה אמר רב במזוזה הלך אחר פתח הרגיל, וכן הלכתא.

דיורי קודש שאין עליהן תורת דיורין, [וצ"ל דגרע מרפת בקר מאחר שהוא פתחי בתים ואין כניסת בהמות דרך תשמיש דיורי בתים וצ"ע. והא דפירש השאלות את מימרא דר"י א"ר כה"ג שהיה עשוי לכניסת בהמות בפתח זה, נראה שהיה משמע ליה דמימרא דר"י א"ר איירי גם בבית בעלמא ולא דווקא בביהמ"ד דכללא אמרו "במזוזה הלך אחר הרגיל" ומשמע שגם בבית בעלמא יש אופן דפתח שאינו רגיל פטור מן המזוזה ולכך פירש באופן שעשוי לכניסת בהמות].

ולפי"ז אתי שפיר מה דהעמיד השאלות דינא דפתח הרגיל בפתח שעומד לשמש לכניסת הבהמות דאל"ה פשיטא דהאי פתח גם כשאינו רגיל חייב במזוזה.

³ הנה בדיון רגיל מה נחשב פתח הרגיל נחלקו הראשונים, שיטת הרמב"ם (פ"ו מסת"ם ה"א) דרגיל היינו "אם רגיל לצאת ולבוא באותו הפתח", דהיינו דאזלין בתר רוב תשמישין, וכדעת הרמב"ם כן נראה מלשון השאלות (רב (הוה) [הונא] רגיל למיפק ולמיעל בה³, וכו' בה"ג ובמאירי ובאגודה.

אמנם הנימוק יוסף בהלק"ט (הל' מזוזה ה: מדפי ה"ף) כתב דרגיל היינו ד"הנכנסין לבית המדרש ויוצאין היו באין באותו פתח", [וכעין לשון זה ברי"מ מלוני (הו"ד להלן) "רגיל היה רוב הנכנסין לבית המדרש נכנסין ויוצאין באותו הפתח"], דהיינו דאזלין בתר רוב המשתמשים. וכו"ה בפסקי הרי"ד (הו"ד להלן) "רגיל, פירוש שבני אדם רגילין לצאת ולכנס בו אותו הפתח חייב במזוזה, אבל זה שלרבי לא היה רגיל לכל בני הבית כי אם לו לבדו היה לו זה הפתח", עיי"ש, וכו"ה בסמ"ג ובריא"ז (הו"ד להלן).

ותירא מכך מבואר בפסקי הרי"ד להלן (לד.) דכדי להחשב פתח הרגיל בעינן שיהיה הפתח רגיל לשמש לרוב המשתמשים במקום ולא סגי במה שהפתח רגיל לשמש ליחיד וז"ל "והוא דרבי דלעיל לא היה רגיל לכל בני הבית, כי אם לו לבדו היה מיוחד ליכנס בו לבית המדרש, ומשום הכי הוה פטור, אבל אלה שבכולן נכנסין ויוצאין כל בני הבית, אף על פי שרוב תשמישם והרגלם (ב) [הוא] בפתח אחד, לא בטלו שאר הפתחים בכך", עכ"ל.

והנה רש"י הביא את ב' האופנים ז"ל בדב"ה "רגיל הוה" פירש דרגיל היינו ד"רוב הנכנסין לבית המדרש באותו פתח". ובד"ה "הלך אחר הרגיל" פירש "אם יש ב' פתחים לחדר א' באותו פתח שרגיל לצאת ולבוא יותר יניח המזוזה", ויל"ע דלפי מה שפירש רש"י לבסוף צ"ל דרבי לא היה רגיל בפתח זה כלל, אלא שמדברי רש"י נראה שאינו כן דהחילוק בין פיתחא דר"ה לפיתחא דרבי הוא שבפיתחא דר"ה רוב הנכנסין וכו' ובשל רבי אינו כן, וצ"ע דא"כ מה הביא את רש"י לפרש את דינא דר"י א"ר במזוזה הלך אחר הרגיל בא"א ממעשה דרבי.

ומה שנראה בפשיטות דס"ל לרש"י דסגי ברוב תשמישין, אבל מה נחשב רוב תשמישין אינו תלוי באדם יחיד דאם המקום מיועד לרבים וכבתי מדרשות ממילא הקביעות דרגיל בהכרח יקבע ע"פ הרבים, משא"כ בפתח דיחיד אה"נ רגיל יקבע ע"פ רוב התשמישין של המשתמש בבית זה, [איתכן דפתח של מקום דרבים מה

שאלות דרב אחאי עקב שאלתא קמה

ברם צריך למימר פיתחא דאיכא בביתא ולא רגיל למיעל ולמיפק בה ונפקין בה תורי וקניינא¹, מאי מי אמרינן שעריך אמר רחמנא והאי שער מעליא הוא, או דילמא דומיא דביתך מה ביתך דרגיל למיפק ביה אף ה"ל דרגיל מיפק ביה אין ואי לא לא צריך מזוזה².

¹ הנה מדברי השאלות נראה דפתח שאינו רגיל היינו שאינו עשוי לכניסה ויציאה דבני אדם אלא לבהמות או סחורה, וצ"ל שאין האדם נכנס ויוצא עם הסחורה והבהמות, אלא שהבהמות נכנסות ויוצאות מעצמן ובסחורה הוא רק מושיט את הסחורה דרך הפתח, אלא דאכתי צ"ע דא"כ אינו ענין ל"פתח הרגיל" אלא לפתח שאינו עשוי לכניסה ויציאה, דכניסת בהמות אינה כניסה.

אמנם הנצי"ב שם בהעמק שאלה (אות כ"א) כתב דהשאלות איירי בפתחי בתים ולא במקום רפת בקר וכדומה, דשם אם היה האדם נכנס ויוצא עם הבהמות והסחורה בודאי דנחשב פתח הרגיל שזה מעיקר תשמיש המקום, ובהכרח דהשאלות איירי "בפתח שבבית דעשוי לבקרו וקניני' זה אינו רגיל אפי' לתורי' וקניני' ג"כ", עיי"ש. [ולא ירדתי לסו"ד במש"כ "זה אינו רגיל אפי' לתורי' וקניני' ג"כ", דא"כ פשוט שאינו פתח הרגיל ומה קמ"ל, ואולי כוונתו דבודאי אותו הפתח רגיל הוא לשמש לצורך הבהמות והסחורה, ומ"מ אינו נחשב כפתח הרגיל כיון דמצד שימושי בני אדם אינו רגיל, (וצ"ע ליישב פירוש זה בלשון), עיין עוד בפרשה סדורה (ס' מ"ג) שנתקשה דפתחו של רבי היה לבני אדם ולא לבהמה כלל, ולהנ"ל ל"ק דמה שעשוי לסחורה לרבותא נקטיה דאע"פ שע"כ הוי פתח הרגיל מ"מ אזלין בתר שימוש דבני אדם לצורך עצמן ולא לצורך הבהמה שאינו חשוב כניסה למקום, ומה"ט חשוּבין אותן פתחים כפתח שאינו רגיל, ועיין בדברי המהר"ל והחיי"א והקיצור שו"ע (הו"ד להלן), השייכין לענין זה. (ע"ע בהערה להלן בסמוך)].

² הנה השאלות מחדש מקור לפטור דפתח שאינו רגיל דהוא משום שאינו "ביתך", ומה שנראה המכוון בזה ע"ד הרמב"ם (בפ"ו מהל' סת"ם ה"י י"א) דפתח שאינו רגיל אינו אלא בפתח שבין הבית לביהמ"ד, וביארנו להלן (ע"ד המאירי) דיסוד הפטור דפתח שאינו רגיל לרמב"ם הוא משום דבעינן שהפתח ישמש לדיורי חול [דדיורי קודש אינם דיורין], ולכן אין החסרון דפתח שאינו רגיל רק כשהפתח עומד לשמש תשמיש דדיורי קודש להיכנס ללמוד (וכלשון האגודה הו"ד להלן), אבל בפתח שבין שני בתים הפתח ממנ"פ עומד ומשמש לדיורי חול ואין מקום לפטור משום פתח שאינו רגיל, ולכן הוצרך השאלות להעמיד בפתח כזה שאינו משמש לדיורין אלא לכניסת בהמות וסחורה והוי בדומה לפתח המשמש לכניסת ביהמ"ד ללמוד שאינו "שעריך" דומיא ד"ביתך".

ובזה סרה קושיית הפ"ס הנ"ל (בהערה לעיל בסמוך) היאך העמיד השאלות כה"ג דהוי פתח העשוי לבהמות דא"כ אינו שייך לפיתחא דרבי ור"ה דשם בודאי היה משמש לכניסת בני אדם. והנה כל זה כפי הבנתו של בעל הפ"ס דהחסרון בפתח העשוי לכניסת הבהמות הוא שאין לכניסת בהמות תורת מעשה כניסה, ולפי"ז שפיר הקשה הפ"ס שאינו דומה לפתח העשוי לכניסה דרבי ור"ה לבתי מדרשות שאין החסרון מצד עצם הכניסה. אמנם למבואר דהחסרון בפתח שאינו רגיל הוא שאינו פתח המשמש לדיורין א"כ הו"ב אופנים שאין הפתח משמש לדיורין או כשהוא משמש לכניסת בהמות או במשמש לכניסת בתי מדרשות שהם

ספר הלכות גדולות סי' כו הל' מזוזה [עמוד רעג]

וביתא דאית ליה כמה פיתחי כל פיתחא ופיתחא מיחייב במזוזה,
ואף על גב דלא רגיל⁴ למיעל ומיפק אלא בחד מיניהו טפי⁵.

רבינו יהונתן על הרי"ף הל' מזוזה (ה: מדפי הרי"ף)

והא ההיא פתחא דעייל בה בי מדרשא, כלומר פתח קטן היה לו
לרבי אצל מקומו ונכנס ויוצא בו כדי שלא יטריח תלמידיו מפניו אם
יעמד לפניהם, (והכי) [והכא] קאמרת אחר הכר ציר⁶.

כלפי הכניסה לביהמ"ד ולחייבו במזוזה, דילמא הנידון כלפי הכניסה חזרה לבית
והנידון מצד פתח הבית דאם אחד מפתחי הבית יותר רגילים בו בני הבית כל
פתח אחר פטור מן המזוזה.

אלא דכל זה בדעת רש"י אבל הרמב"ם הרי מפורש בדבריו (שם הל"ו) דביהמ"ד
פטור מן המזוזה, ואתי שפיר דלשיטתו אי אפשר לו לפרש כרש"י שהרי גם אחר
שהיו רוב כניסות של באי ביהמ"ד בפתח זה אכתי אין בו כדי לחייב את הפתח
במזוזה, שהרי ביהמ"ד פטור מן המזוזה, ולכך פירש הרמב"ם שהנידון על כניסת
ר' הונא לביתו שהיה רגיל להשתמש כן.

אלא דראיתי להעיר דהנה הרא"ש בהלק"ט (הל' מזוזה סי' י"ד) הביא את חילוקו
של רש"י בין ב' פתחים שא' מהן רגיל וא' שאינו רגיל שהאינו רגיל בטל לרגיל,
לבין פתחים הרבה שאינם רגילים שאינם בטילים לחד הרגיל, ומאיך הרא"ש
(שם סי' י') נקט דביהמ"ד פטור מן המזוזה.

ואפשר דגם אי נימא דביהמ"ד פטור מן המזוזה אפ"כ יש מקום לדון את הפתח
אם הוא רגיל או לא כפי הכניסות לביהמ"ד, והוא דאפשר דלדידהו הא דבעין
שיהיה הפתח רגיל אינו לעיקר המחייב של המזוזה, אלא דבעין שיקבע את
המזוזה במקום כניסה, ואין תורת מקום כניסה רק לפתח הרגיל, וכיון שכן אפשר
דאין הקביעות דרגיל נקבעת כפי המקום המחייב אלא כפי התשמיש כניסה של
הפתח, ולכך שפיר שייך לחייב במזוזה מצד הבית ומ"מ הקביעות של הפתח אם
הוא רגיל או לא יקבע כפי רגילות הנכנסים לביהמ"ד מאחר שתשמיש הפתח הוא
כניסה לביהמ"ד, והוא חידוש. [ועין להלן (ע"ד ר' יהונתן) מש"כ בגדר ביטול הפתח
שאינו רגיל לפתח הרגיל]

ולדינא עיין במקדש מעט (סי' רפ"ו סקמ"ט) מה שהכריע בענין, ובגידוה"ק (שם
ובסי' רפ"ט סק"ז).

⁴ הנה הבה"ג לא חילק אי איכא כמה פתחים או רק ב' פתחים וכמו שחילק רש"י
(לד.), וגם כחילוק השני שהביא רש"י מהגאונים נמי לא חילק, ומסתמיות דבריו
משמע בפשטות דס"ל כרמב"ם דפתח שאינו רגיל לעולם חייב במזוזה.

⁵ הנה מלשון הבה"ג משמע דאיירי באופן שמשמש בכל הפתחים אלא שעיקר
תשמישו באחד מהם אבל אם אינו משמש בפתח כלל אינו מקום כניסה כל עיקר
ופטור מן המזוזה, [עיין בגידולי הקדש (סי' רפ"ו סק"ט) מש"כ בדיון זה].

⁶ דברי הר"י מלוניל מפורשים יותר בנימוקו, "וזל"ר הונא וכו'. אף על פי שהיה
פתח קטן ולא היה בו היכר ציר והיכר אמרת הלך אחר היכר ציר" עכ"ל, הנה
העולה לכאורה מהנימוקו"י [ר"י מלוניל] דבלא היכר ציר אינו חייב במזוזה כלל,
וצ"ע, [עיין הגהת הב"ח ולא נתפרש לי כוונתו].

[אמנם ראיתי להעיר מדברי הנימוק"י בשמעתתא דלול להלן (לד.) דמשמעות
דבריו דבלא היכר ציר היה חייב שני מזוזות, וי"ל וצ"ע. ע"ע בשמעתתא דהיכר ציר
שהארכנו בענין].

שצריך רגילות דרבים אינו משום שזה רוב התשמישין אלא דמאחר והמקום של
רבים ממילא הקביעות של פתחו נקבע לפי משתמי המקום ואין היחיד קובע
לרבים, אלא דעיין בתוס' ביומא (יא. ד"ה "שאינ בו בית דירה") דביהמ"ד של רבי
ור"ה של יחיד הוי ואפשר דקביעות תשמיש הפתח אינה תלויה בבעלות הממונית
אלא במשתמשין בפועל. ואפשר דלכך רש"י שינה בפירושו גבי מימרא דר"י א"ר
במזוזה הלך אחר הרגיל, דהמכוון הוא בטר רוב תשמישין, להורות ענין זה דגם
בפתח של יחיד שייך ענין זה של הלך אחר הרגיל, אלא דשם כיון שאינו מקום של
רבים בהכרח דרגיל היינו דאזלינן בטר רוב תשמישין.

אבל הרמב"ם הא איירי בבתי כנסיות ובתי מדרשות וכן השאילתות ודעימיה ומ"מ
לא הצריכו שיהא הפתח רגיל לשמש רק את רבי, ובהכרח דס"ל שגם במקום
דרבים שפיר אהני תשמיש של יחיד ליתן לפתח תורת פתח הרגיל. ובפשטות
פלוגתייהו אינה בעיקר המהות של פתח הרגיל ולא נחלקו רק בנידון צדדי האם
היחיד יכול לקבוע בפתחי מקומות של רבים.

אמנם נראה דלרמב"ם אין מקום כלל לפרש ככל הני ראשונים דהנה לדעת
הראשונים הנידון אי אותו פתח הוי פתח הרגיל כלפי הכניסה לבית המדרש וכלפי
נידון זה יש מקום לדון דבעינן קביעות דרבים שהרי הבית מדרש משמש לרבים,
אבל לרמב"ם הנידון אינו א פתח זה הוא הפתח הרגיל לכניסה לביהמ"ד, שהרי
בפתחי בתים בעלמא שיטת הרמב"ם דליא כלל להאי דינא דהלך אחר הרגיל,
וכמו שהארכנו בשיטתו להלן (ע"ד המאירי), וכל הדין דהלך אחר הרגיל הוא רק
בפתח שבין בית לביהמ"ד וכפתחיהן של רבי ור"ה, ובהכרח שאין הנידון אי פתח
זה הוא רגיל או לא, אלא אי פתח זה משמש גם לבית או לא, וא"כ כלפי תשמישי
הבית מה מקום לדון על באי בית המדרש, הרי לא על תשמיש הבית מדרש אנו
דנים אלא על תשמיש הבית ובזה פשוט שהנידון רק על משתמי הבית, דהיינו
רבי ור"ה בלבד מה רוב תשמישין, ולכך לא דן הרמב"ם מה רוב באי ביהמ"ד
משמשין. [ואכתי י"ל"ע אי אזלינן בטר רוב בני הבית ובאמת שהאגודה (דאזיל
כשיטת הרמב"ם בכולא שמעתתא דפתח הרגיל) פירש גבי פיתחא דר"ה שהיה
"רגיל לבני הבית", ואפשר עוד דכלפי תשמישי הבית בודאי דאזלינן בטר הבעה"ב
וכל בני הבית נגררין אחריו, עיין בזה בדעת קדושים (סי' רפ"ט סק"א י"ב) דלעולם
הילוך דבעה"ב קובע יותר משל ב"ב, אמנם המק"מ שם (סק"ח) נחלק עליו, עיי"ש
עוד בגידוה"ק (סק"ז)].

ונראה להוסיף בזה עומק ע"פ מה שמבואר להלן (שם) בשיטת הרמב"ם
דלרמב"ם אין ענינו של רגיל כמו לשיטת רש"י ודעימיה, דלרש"י ענינו של פתח
הרגיל הוא דפתח שאינו משמש לכניסה חסר בשם פתח ומקום כניסה, וכדי ליתן
שם פתח ומקום כניסה צריך שישמש לכך, ולכך כשבאנו לדון מה קובע דפתח זה
הוא הכניסה למקום זה, צריך שמשמש המקום יקבעו שפתח זה הוא הכניסה
למקום, משא"כ לפי דעת הרמב"ם עיקר ענינו של פתח הרגיל אינו לקבוע שפתח
זה הוא הכניסה למקום, דלרמב"ם בפתחי בתים בעלמא אי"צ פתח הרגיל ודווקא
בפתח שבין ביהמ"ד לבית הוא שצריך שיהיה הפתח רגיל לשמש לבית, א"כ ענין
אחר הוא דאע"פ שהפתח חשוב מקום כניסה צריך שישמש תשמישי דיורי חול,
ולענין זה סגי גם במה שהוא עומד ומשמש אפילו לחד גברא לתשמישי חול לדון
דיש בפתח זה תשמישי חול ודו"ק.

והנה לדעת רש"י ודעימיה צ"ע טובא איך מהני מה שהפתח רגיל לבאי בית
המדרש הרי ביהמ"ד פטור מן המזוזה, וא"כ איך כניסת ביהמ"ד מחייבת פתח זה
במזוזה. ונראה דזה כוונת הב"י יו"ד (סי' רפ"ו ס"ו) במש"כ להוכיח בשיטת רש"י
דביהמ"ד חייב במזוזה, וז"ל "ומדברי רש"י בההיא דרבי ורב הונא משמע דבית
המדרש חייב במזוזה שפירש ההוא פתחא דעייל ביה לבי מדרשא פתח קטן היה
לו לרבי אצל מקומו ונכנס ויוצא בו כדי שלא יטריח תלמידיו לעמוד בפניו אם יעבור
לפניהם. רגיל הוה, רוב הנכנסים לבית המדרש באותו פתח עכ"ל". [עיי"ש עוד
בב"ח (אות י') ולדבריו פיתחא דר"ה היה משמש לכל בני הבית להיכנס ממנו
לביהמ"ד ולא לשאר באי ביהמ"ד, וי"ל"ע א"כ מנליה לומר בדעת רש"י שהנידון

הלבוש הביא את ב' הסעיפים ז"ל בסי"ז "ואם יש בבית הרבה פתחים פתוחים לחצר או לרשות הרבים ונעשו כולם לכניסת ויציאת בני הבית, כולם חייבים, אפילו נתמעטו הדיורים שאין רגילין עתה לצאת ולבא אלא באחת מהם", עכ"ל. ובסי"ח כתב "ואפילו לא היו מתחילה הרבה דיורים אלא שדר בו לבדו ועשה פתחים הרבה לכניסה ויציאה, ואף על פי שאינו רגיל לצאת ולבא אלא באחת מהן, חייב לעשות מזוזה בכל פתח ופתח הואיל ומתחלה נעשו לכניסה ויציאה" עכ"ל. הנה מתו"ד הלבוש נראה דה"ל החילוק בין סי"ז לסי"ח הוא דבסי"ז איירי שבתחילה היו הפתחים משמשים את כולן ובסי"ח איירי גם באופן שלא שימשו בתחילה לרבים, וזה גופא מה שהמחבר בא לחדש בסי"ח שאי"צ שימשו הפתחים בתחילה לרבים, ולא זו אף זו קטני, [כן ביאר הגידולי הקדש שם (סק"ט) בדעת הלבוש, ע"ע ביד הקטנה (פ"ב סי"ב) דנקט לדינא כלבוש].

וקצ"ע דכאן גרע מכל "לא זו אף זו" שבכה"ל כולה, שאין זה ב' מעשים חלוקים ואחד יותר מחודש מחבירו ונשנו ב' המעשים באופן של "לא זו אף זו", אבל כאן אין ב' מעשים חלוקים כלל, אלא שבסעיף י"ז מצריך ומתנה לחיוב מזוזה שיהיו הפתחים משמשים בתחילתן לצורך כולן ובסי"ח אינו מצריך והיא סתירה גלויה, וצ"ע. [עוד יל"ע בדרכו של מרן המחבר אי רגיל לשנות בדרך "לא זו אף זו" ובשני סעיפים חלוקים].

ובבאר הגולה (אותיות כ"ט ל') ציין על סי"ז את דברי הגאונים המובאים ברש"י הנ"ל, ובסי"ח ציין לדעת רש"י גופיה שם בישבו הראשון ז"ל "דהא דאמרן לעיל הלך אחר הרגיל ה"מ כגון תרי בבי ורגיל בחד בטילה אידך לגביה אבל תלתא לגבי חד לא בטלי", עכ"ל. עיי"ש עוד שנקט שכן הוא גם דעת הרמב"ם, (והראוני דכן נקט נמי המבי"ט בקרית ספר הו"ד להלן), דהיינו דמה שהרמב"ם הביא את דינא דפתח הרגיל בפתח שבין ביהמ"ד לבית לאו דווקא בכה"ג, אלא ה"ה בפתחים שבבתים, ונקט בהימ"ד דהמעשה בגמ' שבו נשנה הלכה זו כך היה בפתח שבין בית לביהמ"ד.

אמנם עיין במאירי (הו"ד להלן) דנראה דאזיל בדין פתח הרגיל כשיטת הרמב"ם ובדבריו מפורש שלא כבאה"ג, וס"ל דליטא לדינא דפתח הרגיל רק בפתח שבין בית לביהמ"ד, עיי"ש, [וכ"נ מדברי החינוך (הו"ד להלן) עיי"ש מש"כ ע"ד, ומהאגודה (הו"ד להלן) עיי"ש ודו"ק, ע"ע מש"כ ע"ד השאלות]. ובגידולי הקדש (שם) כתב ע"ד הבאר הגולה דמהב"י גופיה אין משמע כן ולא מצינו בשום פוסק שחילק כן.

והנה הרמ"א הוסיף ע"ד המחבר בסי"ח ז"ל "הואיל ונעשו לכניסה ויציאה", והגר"א בביאורו (שם סקי"ז) כתב ע"ד הרמ"א ז"ל "הואיל כו'. לפי השני שברש"י הנ"ל שבסי"ז, אבל ש"ע העתיק לשון הרמב"ם שמפרש מש"ש הלך אחר הרגיל היינו בפתח שבינו לבין בה"מ, וע"ש, עכ"ל. כוונתו להשיג על הרמ"א שהוסיף תנאי זה דבעינן שיעשו הפתחים מתחילתן לכניסה ויציאה, דדין זה הוא רק לשיטה המובאת בסעיף י"ז והוא שיטת הגאונים, אבל סעיף י"ח הוא שיטת הרמב"ם ולדידיה אי"צ פתח הרגיל כלל וא"כ אי"צ שיעשו הפתחים לכניסה ויציאה. הנה העולה מתו"ד הגר"א דבאמת ב' הסעיפים הן ב' שיטות חלוקות, דסעיף י"ז הוא שיטת הגאונים שיש חילוק בין פתחים שנעשו ונשתמשו בהן בתחילה לצורך הרבים לפתחים שמתחילתן לא נעשו ושימשו לרבים, ובסי"ח קאי בשיטת הרמב"ם דפתח שאינו רגיל חייב במזוזה אפילו לא נעשה מתחילה לצורך הרבים, [מלבד פתח שבין ביהמ"ד לבית], וכע"ז בחדרי דעה עיי"ש.

ובגידולי הקדש (שם) כתב לבאר כוונת הרמ"א דבא לתת טעם לב' הסעיפים, והוא דיסוד דינם אחד דכדי שיהיה שם פתח בעינן שימשם לכניסה ויציאה, ובסי"ז נתחדש דאפילו אם עתה אין הפתח משמש כלל לכניסה ויציאה מ"מ מיקרי פתח מאחר שבתחילה נעשית לכניסה ויציאה, ובסעיף י"ח איירי בפתחים מתחילתן אינם רגילים להשתמש בהן אבל מאידך גם עתה משתמש בהן לפעמים וסגי בהכי ליתן שם פתח עליהן, וס"ל לשו"ע דלדינא הרמב"ם והטור מר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי. עיי"ש.

ומשני רגיל היה רוב הנכנסין לבית המדרש נכנסין ויוצאין באותו הפתח. במזוזה הלך אחר הרגיל, אם יש שם שני פתחים (לחודה) [לחדר] אחד באותו הפתח שרגילין לצאת ולבא בו יותר בו יניח המזוזה.⁷

רבינו יהונתן על הרי"ף הל' מזוזה (ו. מדפי הרי"ף)

לא צריכא אף על גב דרגיל [ב]חד מיניהו טפי מחבריה, ואפילו הכי לא בטיל האי שאינו רגיל לגבי אידך, דהא דאמרן לעיל הלך אחר הרגיל, כלומר שרגילין בני אדם לצאת ולבא בו, ההוא למעוטי פתחא דרבי שאינו עשוי אלא לו לבדו, ולאתווי פתחא דרב הונא שהיה רגיל אף לאחרים, אבל שני פתחים או ג' לחדר אחד וכולן נעשו לביאת כל בני הבית שהיו מרובין ותשמיש אותו חדר היה תדיר והוצרכו לו פתחים הרבה⁸ כולן חייבין במזוזה, ואף על פי שנתמעט ואינן צריכין עכשיו לכולן אלא לאחד מהם, אפילו הכי כולן חייבין.

ולענין אי היכר ציר עדיף מרגיל או להיפך, עיין דעת קדושים (סי' רפ"ט סקי"א) ובמק"מ שם (סק"ח) ע"ע בגידוה"ק שם (סק"ז) מש"כ להוכיח מדברי הנימוקי ר' יהונתן אלו.

⁷ כ"ה גם לשון רש"י, ומשמע שגם פתח שאינו רגיל חייב במזוזה ורק דסגי במזוזה שמניח בפתח הרגיל לפטור את השאינו רגיל. וי"ל דרש"י לשיטתו (לד). דמחייב במזוזה באופן שיש ג' פתחים שאינם רגילים שאינם בטילין לפתח הרגיל, אשר נראה מזה דפתח שאינו רגיל מצד עצמו חייב במזוזה, ורק דבמקום שאין רק ב' פתחים א' רגיל וא' שאינו רגיל בטל השאינו רגיל אצל הרגיל. וצ"ב סוכ"ס היאך נפטר הפתח שאינו רגיל מן המזוזה, ובהכרח צ"ל דהמזוזה שבפתח הרגיל חשובה כמונחת גם בפתח שאינו רגיל דמאחר שהוא בטל לרגיל הרי הוא כמקום כניסה אחד ומניחו בעיקר הכניסה וממילא מתקיים בה החובת מזוזה של הפתח שאינו רגיל. אלא שאינו מוכרח דיש מקום לבאר באו"א ענין הביטול של הפתח שאינו רגיל לפתח הרגיל, והוא דע"י שפתח א' רגיל והב' אינו רגיל, אהני הרגיל לבטל שם כניסה מהשאינו רגיל כיון שיש כאן מקום שהוא עיקר הכניסה.

ונפ"מ בנידון זה היכא שאין קובע מזוזה בפתח הרגיל מאיזה טעם שיהיה האם חייב לקבוע מזוזה בשאינו רגיל, ולכאורה זה תלוי בחקירה הנ"ל, [ומצאתי שדן בחידוש זה בעל האגב"א, עיי"ש, וע"ע מש"כ להלן (ע"ד רי"ו) בענין זה].

⁸ איתא בשו"ע יו"ד (סי' רפ"ו סי"ז) ז"ל "אם יש בבית הרבה פתחים פתוחים לחצר או לרשות הרבים, ונעשו כולם לכניסת ויציאת בני הבית, כולם חייבים אפילו נתמעטו הדיורים שאין רגילין עתה לצאת ולבא אלא באחד מהם", עכ"ל. ושם בסי"ח "בית שיש לו פתחים הרבה, אף על פי שאינו רגיל לצאת ולבא אלא באחת מהם, חייב לעשות מזוזה בכל פתח ופתח", עכ"ל. ותמוה מה חילוק איכא בין סעיף י"ז לסעיף י"ח ומ"ט כפל המחבר הלכה זו.

והיה מקום לומר דבסעיף י"ז הצריך שמעיקרא נעשו הפתחים כולן לכניסה ויציאה ושימשו בתחילה לך, וכמו שנראה שכן הוא דעת הגאונים שהביא רש"י (לד). ול' יהונתן, ובסי"ח חייב המחבר במזוזה גם באופן שלא שימשו בתחילה לצורך כל בני הבית, אלא דא"כ זה גופא צ"ע דנמצא שהמחבר סותר משנתו, דבסי"ז פסק דבעינן שמעיקרא יהיו הפתחים משמשים לצורך כולן, ובסי"ח פסק דגם בלא"ה חייבין הפתחים כולן במזוזה. ומצינו בביאור שיטת המחבר כמה מהלכים באחרונים ואלו הן.

פסקי רי"ד מנחות לג.

אבל מיהו רוב תשמישן לא היה אלא באחד מהן⁹, אפילו הכי כיון שבכולן נכנסין ויוצאין כולן חייבין.

וההוא דרבי דלעיל לא היה רגיל לכל בני הבית, כי אם לו לבדו היה מיוחד ליכנס בו לבית המדרש, ומשום הכי הוה פטור, אבל אלה שבכולן נכנסין ויוצאין כל בני הבית, אף על פי שרוב תשמישם והרגלם (ב) [ה]וא בפתח אחד, לא בטלו שאר הפתחים בכך.

ספר מצוות גדול עשין סי' כג

גרסינן פרק הקומץ (מנחות לג.) והא ההוא פתחא דהוה עייל ביה רב הונא לבי מדרשא והוה ביה מזוזה ומתרץ ההוא רגיל הוה, פירוש רגיל לכל בני הבית כך פירש רש"י (שם ובדף לד.), אבל אם אין רגיל בו כי אם הוא לבדו פטור.

פסקי ריא"ז הל' מזוזה וספר תורה

וכן כל בית שיש לו פתחים הרבה, אף על פי שאחד מהם רגיל ליציאה וביאה יותר משאר הפתחים, הואיל ונכנסין בכולן כולן חייבין במזוזה. היה אחד מן הפתחים מיוחד לאחד מבני הבית, ואין שאר בני הבית רגילין בו, כגון חכם שהיה פתחו סמוך לבית מדרשו ונכנס ויוצא בו הוא לבדו, הרי זו פטור מן המזוזה.

ספר החינוך מצוה תכג

בית שיש לו פתחים הרבה חייב לקבוע מזוזה בכל אחד מהן, ואף על פי שאין רגיל להכנס בהתמדה אלא באחד מהם¹⁰. ופתח קטן שבין בית ועליה שעושין בני אדם לפעמים ברגלי סולם שעולין בו בני אדם לעליה חייב במזוזה.

בית הבחירה למאירי יומא יא:

וכל הפתחים שבבית חייבים אף על פי שרגיל לצאת ולבא באחת מהן לבד, אפילו בפתח שבין בית לעליה, ואפילו של חדר פנימי¹¹,

⁹ הנה הפסקי רי"ד פירש בזה כפירוש הגאונים ברש"י, אלא שרש"י ור' יהונתן (הו"ד לעיל) ורי"ו (הו"ד להלן) הוסיפו שמתחילה היו כל הפתחים רגילים ורק עתה נתמעט תשמישן, וכ"ה בטוש"ע יו"ד (סי' רפ"ו סי"ז).

¹⁰ הנה מה שהביא החינוך לדין דבית שיש בו פתחים הרבה חייב במזוזה בכל פתחיו, ואפילו בפתח שאינו רגיל הביא רק לחיובא, ולא חילק בכל דבריו לפטור בב' פתחים שאחד מהם אינו רגיל, נראה דס"ל שאין לחלק בזה [ע"ע לעיל (ע"ד ר' יהונתן) שהארכנו בענין זה].

¹¹ צ"ב מאי "אפילו בפתח שבין בית לעליה, ואפילו של חדר פנימי", מה חידוש יש בהני פתחים יותר מאשר פתחים אחרים. ומה שנראה בזה דהנה מדברי המאירי נראה דאזיל בשיטת הרמב"ם דפתח שאינו רגיל חייב במזוזה וז"ל הרמב"ם (הל'

ההוא פיתחא דהוה עייל רבי לבי מדרשא ולא הוה ליה מזוזה. איני והא ההוא פיתחא דהוה עייל ביה רב הונא לבי מדרשא והוה ליה מזוזה, ההוא רגיל הוה, דאמר רב יהודה אמר רב במזוזה הלך אחר הרגיל, פירוש שבני אדם רגילין לצאת וליכנס בו אותו הפתח חייב במזוזה, אבל זה שלרבי לא היה רגיל לכל בני הבית כי אם לו לבדו היה לו זה הפתח, שהיה יוצא בו מביתו ונכנס לבית המדרש, והיה סמוך למקומו, שלא היה רוצה ליכנס מפתח בית המדרש ולילך ולישב במקומו, שלא להטריח בני הישיבה לקום מפניו, אבל אותו שלרב הונא היה רגיל לכל בני הבית, שכולן היו רגילין ליכנס ולצאת בו, ואף על פי שהיו עוד לבית פתחים אחרים שהיו נכנסין ויוצאין בהן, כיון שגם בזה נכנסין ויוצאין (בהן) כולן, הם צריכין מזוזה כדבענן למימר לקמן, אבל זה שלרבי לא היה רגיל להשתמש בו בני הבית, שהיו להם פתחים אחרים, ולא היה מיוחד אלא לרבי לבדו אינו צריך מזוזה.

פסקי רי"ד מנחות לד.

איתמר לול פתוח בין בית לעליה, אמר רב הונא אם יש לו פתח אחד חייב במזוזה אחת, אם יש לו שני פתחים חייב בשתי מזוזות, פירוש ארובה באמצע עליה, ועולין לה מן הבית במעלות, ועושין לה ד' מחיצות סביב המעלות למטה כדי שלא ירד מן העליה למטה בבית כי אם ברשות, ועושין פתח במחיצות, וכן עושין בני עליה ד' מחיצות סביב הארובה למעלה ובהן פתח, והן צריכין שתי מזוזות, אחת לפתח שלמעלה ואחת לפתח שלמטה, אבל אם לא היו שם מחיצות אלא היה יורד מן העליה דרך ארובה בסולם אינה צריכה מזוזה, שהארובה אינה חייב[ת] במזוזה.

אמר רב פפא ש"מ מדרב הונא האי אידרונא דאית ליה ארבעה בבי חייב בארבע מזוזות, פירוש כמו שזה הלול צריך מזוזה לשני פתחיו, כך החדר צריך מזוזה לארבעת פתחיה, פשיטא, לא צריכא אף על גב דרגיל בחד, פירוש מכל הפתחים היו נכנסין ויוצאין כל בני הבית,

והנה מלבד מה דהדברים מחודשין צ"ע מלשון הרמ"א שכתב על סעיף י"ח "הואיל ונעשו" וא"כ מפורש בדבריו שצריך שיעשה הפתח מתחילתו לכניסה ויציאה, ואי סעיף י"ח איירי בדווקא דמשמש עתה ומאיך א"צ שיעשה למקום כניסה ויציאה הרגיל, היאך שנה הרמ"א שצריך שיעשה מתחילה לשם כך. ומהמציין שם שהביא מקור לדברי הרמ"א דכך "משמעות הטור" נמי נראה שלא כדברי הגידוה"ק, ודו"ק. ע"ע באגרות משה (הו"ד להלן) מה שדן לפרש את הסתירה בדברי המחבר, עיי"ש.

אבל אם היה לו פתח בין ביתו לבית המדרש או לבהכ"נ יתבאר במנחות (לג.) שאינו חייב במזוזה א"כ רגיל לצאת ולבא דרך שם.

רבינו ירוחם תולדות אדם וחווה נתיב כא ח"ז

בית שיש לו ד' או ה' פתחים חייב במזוזה בכל פתח ופתח אפילו שאינו רגיל אלא בא' כך פשוט, ופרש"י והא דאמרין הלך אחר הרגיל, כגון בב' פתחים ורגיל בפתח הא' ובטיל אידך לגביה, אבל שלשה לגבי חד לא בטיל.

ועוד פירש פירוש אחר מתשובת הגאונים הלך אחר הרגיל כלומר מבני אדם רגילים ליכנס ולצאת בו, אבל אם היה עשוי לו לבדו פטור, אבל שני פתחים או שלשה לחדר א' ובני הבית משתמשים בו תמיד והוצרכו לעשות לו פתחים הרבה ונעשו כלם בשביל בני הבית שהיו רבים חייבין כלם במזוזה, אף על פי שאין משתמשים באותו החדר עתה כל כך ואינם צריכין עתה לכל הפתחים כי אם לא' מהם.

האגודה [דאזיל כשיטת הרמב"ם] דבעין פתח ה"רגיל לבני הבית, דאי לא הוה עיילין ביה אלא ללמוד הוה פטור, והוא דין בפתח שיהיה לו שימוש חול, ולא סגי במה שהוא משויך לבית, דכל שתכליתו הוא ללמוד מתמעט מהדרשה שבבביתא ביומא (יא): "יכול שאני מרבה הר הבית הלשכות והעזרות ת"ל בית מה בית שהוא חול אף כל חול יצאו אלו שהן קדש", ובדברי האגודה נתחדש עוד דלא רק שדירי קודש פטורין, אלא כל שהפתח עצמו משמש לתשמיש דקדוש פטור מן המזוזה. [אח"כ מצאתי בס"ד בספר אגב"א שכתב כעין דברינו, והביא ליסוד זה מדברי המרדכי בחולין (רמז תשמ"א) דמלבד מה דבעין שיהיה הבית שלו לחיוב מזוזה בעינן דיהיה הפתח שלו ד"ביתך" קאי גם על הפתח, עיי"ש].

ועוד דמדברי הרמב"ם שם משמע דדינא דהיכר ציר נאמר רק בפתח שבין ב' בתים אבל בפתח שבין בהי"ד לביתו לא מהני ליה היכר ציר והכל תלוי ברגיל, ולדברינו נראה דהטעם בזה כיון שאין הנידון היכן הדרך ביאה בפתח זה דמה דבעין לפתח הרגיל אינו אלא ליתן תשמיש חול לפתח זה ולזה צריך שישמש בפועל תשמישי חול דהיינו שהוא רגיל ליכנס ממנו לביתו, ויתכן שיהיה הפתח רגיל לצד אחד ומ"מ הכניסה תהיה כפי ההיכר ציר, ואפשר נמי דיניח את המזוזה לצד ימין דביהמ"ד אם ההיכר ציר לשם אע"פ דהמחייב הוא מה שהוא רגיל לבית [ועיין לעיל (ע"ד השאלות) מש"כ לדון בזה בדעת רש"י והרא"ש].

וכן יש לדקדק מלשון השו"ע (סי' רפ"ו ס"ז) "ל"בית המדרש פטור מהמזוזה, ואם יש בו פתח שרגיל לצאת בו לביתו חייב במזוזה באותו פתח", עכ"ל, וצע"ק דמלשון של השו"ע משמע שהוא דין בהל' פתחי ביהמ"ד, וקשה דעד כמה שהוא רגיל לבית א"כ הוי פתח הבית, ומהשו"ע משמע דאכתי פתח ביהמ"ד הוא ומ"מ חייב במזוזה באופן שהוא רגיל ליכנס בו לבית. ומה שנראה דהביאור בזה הוא כמש"נ דמה דבעין שיהא הפתח רגיל לבית הוא כדי ליתן תשמישי חול לפתח זה ולפי"ז י"ל דגם אחרי שהפתח רגיל ליכנס בו לבית אכתי עיקרו לשם ביהמ"ד נעשה, ומ"מ הוא חייב במזוזה, דכל שהוא משמש גם לדירי חול סגי בהכי לחייבו במזוזה, והוא חידוש וצ"ע. ע"ע בעמק ברכה (מזוזה אות ג') מה שביאר בדעת הרמב"ם.

סת"ם פ"ו הל"י) "בית שיש לו פתחים הרבה אף על פי שאינו רגיל לצאת ולבא אלא באחת מהן חייב לעשות מזוזה בכל פתח ופתח" וכל דינא דפתח הרגיל נאמר רק בפתח שבין ביתו לביהמ"ד וכמו שכתב הרמב"ם (שם הל"א) ז"ל "פתח שבין בית המדרש או בין בית הכנסת וביתו אם רגיל לצאת ולבוא באותו הפתח חייב במזוזה".

ומקורו של הרמב"ם הוא סתירת הסוגיות וכמו שהקשו רש"י ותוס' בשמעתתא דלול הפתוח מן הבית לעליה (לד.), דבסוגיא התם מבואר דפתח שאינו רגיל חייב במזוזה ולעיל מינה (לג.) גבי פיתחא דרבי ור"ה מפורש דפתח שאינו רגיל פטור מן המזוזה, ומכאן קושיא זו הכריח הרמב"ם דהאי דינא דבעין פתח הרגיל אינו אלא בפתח שבין בית לבית המדרש, אבל בפתחי בתים לא נאמר דבעין שיהיו רגילים.

ובביאור שיטת הרמב"ם נראה דלא נאמר הילכתא דכל שאין רגילים ליכנס בו אינו מקום כניסה ופטור מן המזוזה אלא כל פתח חייב במזוזה, ומה דפוטור בפתח שבין ביהמ"ד לבית משום דכל שאינו רגיל לכניסה לבית אנו דנים שהפתח שייך לביהמ"ד, אבל אין דין בעצמותו של פתח שצריך שיהיה רגיל.

ולפי"ז נראה שזה המכוון בדברי המאירי שכתב רבותא דאפילו פתח שבין בית לעליה חייב במזוזה אע"פ שאינו רגיל דהיינו שהיה מקום לדון דכל הצד שפתח שאינו רגיל חשוב כניסה אינו רק בפתח מרה"ר לבית ד"ל שרק בזה אנו דנין דהוי מקום כניסה מצד עצמותו גם כשאנו רגיל לשמש בתורת כניסה, אבל פתח שבתוך הבית יש מקום לומר דרק אם רגיל לשמש לכניסה חשוב מקום כניסה ואי לא הכי אינו מקום כניסה, וקמ"ל דאין הדבר תלוי ברגילות וגם בלא"ה הוי פתח ומקום כניסה, ומהמאירי נראה שהיה הו"א לחלק גם בפתחים שבתוך הבית בין פתח שבין בית לעליה לפתח שבחדרים פנימיים, דבחדר שבין בית לעליה עדיין יש מקום לומר דסוכ"ס הוי כניסה ממקום אחד למקום אחר החלוק ממנו ולכך הוי מקום כניסה גם כשאנו רגיל משא"כ בחדרים הפנימיים נצטרך פתח הרגיל לשמש לכניסה קמ"ל שאינו תלוי ברגילות כל עיקר.

ולמד המאירי את הני ב' דינים דאפילו מבית לעליה ואפילו של חדר פנימי מסוגיית הגמ', דהנה בגמ' חידש ר"ה ש"לול פתוח מן הבית לעליה אם יש לו ב' פתחין חייב בשתי מזוזות", והוקשה למאירי מאי טעמא הוצרך ר"ה לפרש את דינו בפתח שבין בית לעליה ולא אמר בסתם דפתח שאינו רגיל חייב במזוזה, ולכך פירש המאירי דר"ה בדווקא נקט כן להשיענו דגם באופן שאינו פתח כניסה מרה"ר וגם אינו רגיל להיכנס בו דמ"מ חייב במזוזה. ובהמשך הגמ' אמרו "אמר רב פפא שמע מינה מדרב הונא, האי אינדרונא דאית ליה ארבעה באבי חייב בארבע מזוזות", וצ"ב מה חידש ר"פ יותר ממה שאמר ר"ה, ועל זה פירש המאירי דר"פ אתי לאשמועין דאע"פ שאינו פתח שבין בית לעליה אלא פתח שבחדרים הפנימיים, [וכמו שאמר ר"פ "האי אינדרונא" שהוא חדר פנימי (עיין ב"ב ז: ובראשונים שם)], אפ"ה א"צ שיהיה פתח הרגיל כדי לחייב במזוזה.

והנה מעיקר דינו של הרמב"ם דבפתח שבין בית לביהמ"ד אזלינן בתר רגיל עולה דרגיל מהני לקבוע למי הפתח שייך, ולפי"ז יש עוד נפ"מ בדינא דרגיל גם בפתח שבין ב' חדרים דכל שהוא רגיל לצד אחד הוא המקום המחייב במזוזה וצריך להניח את המזוזה לימין אותו חדר. [וכן עולה מתוך פירושו של הנימוק].

אלא דמשמעות הרמב"ם שאינו כן דהרמב"ם באותה הלכה מסיים "פתח שבין שני בתים הולכין אחר הציר של דלת מקום שהציר נראה עמו שם קובעים את המזוזה", הנה משמעות הרמב"ם שבא לחלק בין פתח שבין ביהמ"ד לבית שבו אזלינן בתר רגיל לפתח שבין שני בתים שבו אין הולכים אחר הרגיל אלא בתר היכר ציר והדברים צ"ב מאי שנא הא מהא.

ומה שנראה מוכח דבאמת מה דבעין לפתח הרגיל אינו כדי לקבוע למי שייך הפתח, אלא כדי ליתן תשמיש חול לפתח, והוא ענין מסויים בדווקא בפתח שבין ביהמ"ד לבית, דיסוד דינו של פתח הרגיל לשיטת הרמב"ם הוא כמש"כ

ועוד פשוט, וכן לול שבין בית לעליה ועולים לה דרך סולם ויש ברגל הסולם פתח א' ובראשו של מעלה בעליה פתח אחר, שניהם חייבין במזוזה¹².

האגודה מסכת מנחות פרק ג

ההוא בי מדרשא דהוה עייל ביה רב הונא והוה ליה מזוזה, ומשני ההוא רגיל הוה. פירש רגיל לבני הבית, דאי לא הוה עיילין ביה אלא ללמוד הוה פטור¹³, כדאמרין פרק קמא דיומא (יא:) ובפרק אילו דברים במסכת ברכות (מז.) דבית הכנסת ובית המדרש פטור ממזוזה.

שו"ת מהרי"ל סי' צד (צח – צט)

[השאלה] יש פתח מרחוב למרתף וכמה פעמים שנכנסים מרחוב למרתף בשעת הבציר בהכנסת החביות, או בשעת שפיכת היין מדנא לדנא, או כשמטלטלין גיגית גדול, או כה"ג עניינים הנשמרים מקור וחום כגון בשר ומיני לפתות. ופתח קטן דלא גבוה י' ולא רחב ד'

¹² וכן פירש רש"י את הדין של לול הפתוח בין הבית לעליה, ומן התימה הוא זה שהרי בגמ' אמרו על האי דינא דלול "אמר רב פפא שמע מינה מדרב הונא, האי אינדרונא דאית ליה ארבעה באבי חייב בארבע מזוזות. פשיטא לא צריכא, אף על גב דרגיל בחד", עכ"ל הגמ', וא"כ דינא דלול איירי דחד מנייהו רגיל והשני אינו רגיל ומ"מ מפורש בגמ' דגם הפתח שאינו רגיל חייב במזוזה, ואע"ג דליכא אלא ב' פתחים, ונמצא שרש"י סותר משנתו דס"ל דבב' פתחים אמרינן דפתח שאינו רגיל פטור מן המזוזה דבטל לגבי חבריה ורק בדאיכא כמה פתחים הוא דאמרין שאינם בטלים לגבי חד, וביותר דדין זה גופא דהרבה פתחים שאינם רגילים אינם בטלים לגבי חד ילפי לה בגמ' מדינא דלול ותמוה דבלול חזינן דאפילו חד לגבי חד אינו בטל. [ע"ע בדברי השיטמ"ק (אות ג').]

ומה שנראה בהכרח לומר בזה דחלוק ב' פתחים שהם לאותו מקום ממש, לב' פתחים שאחד בבית ואחד בעליה, דהגם ששניהם נפתחים ללול ואם באנו לדון מהו עיקר המקום כניסה למקום זה הפתח הרגיל הוא עיקר המקום כניסה, מ"מ כלפי דינא דביטול של פתח לחבירו, בזה י"ל דמאחר דכל פתח הוא כניסה ממקום אחר ללול אי אפשר לדון שאחד בטל לחבירו כיון שאינו משמש אותו תשמיש ממש של חבירו, ומשום כך ב' הפתחים חייבין במזוזה אע"פ שאחד רגיל יותר מחבירו.

ולפי"ז נראה לבאר מה דהביאו רביה' בגמ' שם מדר"ה דג' פתחים שאינם רגילים חייבין במזוזה, דבאמת דלזה שאין ג' פתחים בטילין לגבי חד לא הוצרכו להביא ראיה דזה סברא פשוטה, ועיקר ראיית הגמ' אינו אלא על ענין זה דפתח שאינו רגיל ביסוד דינו חייב במזוזה, והראיה מהא דחייב ר"ה את ב' הפתחים של הלול במזוזה, דחזינן מהא דהגם שהפתח שאינו רגיל אינו עיקר הכניסה של המקום מ"מ חייב במזוזה, ובהכרח דמה דבעלמא פתח שאינו רגיל פטור מן המזוזה אינו חסרון בעצמו שאינו מקום כניסה, אלא משום שהוא בטל לגבי חבריה, ומה"ט בב' פתחים שאינם מאותו מקום חייבין במזוזה, וכיון שכל היכא שיש סברא לדון שאינו בטל לגבי הרגיל הוא חייב במזוזה, הילכך ג' פתחים שאינם רגילים שהסברא הפשוטה היא שאינם בטלים לגבי חד חייבין במזוזה, ואכתי צ"ע. [ע"ע באגרו"מ (הו"ד להלן) שכתב כעין חילוק זה באו"א].

¹³ כשיטת הרמב"ם (שם), [ועיין לעיל (ע"ד המאירי) מש"כ לבאר בדברי האגודה].

יוצא מבית למרתף ולא חזי לאלו תשמישין, וכמה פעמים כשפותחים ההוא פתח שבין מרתף לרחוב נכנסין מרחוב דרך מדרגה של מרתף ודרך פתח קטן לבית, והנה מיבעיא לי אם הוא כבית האוצרות דפטור לדברי הרמב"ם, או דילמא חייב לדברי אלפס וסמ"ג שכתבו בית אוצרות חייב. ושמה אף הרמב"ם מודה, מטעם דלעיל שמייוחד לפעמים לצורך הלוך הבית.

[התשובה] פתח המרתף לרחוב, אי הוה פתח מבית למרתף הוה ענ"ד נוטה דאותו פתח שברחוב פטור, דאין אלו תשמישין קבועים¹⁴ כמו שכתבת ותשמיש הרגיל הוי דרך הפתח הפתוח לבית, אבל כתבת דפתח הפתוח לבית לית ביה לא ד' ולא י', א"כ חור בעלמא הוא ועיקר פתח האוצר הוי ההוא דברחוב וחייב דלא ניחא תשמישיתיה לאותן שבבית, ובטלה דעת המשתמשין דרך שם, אבל תמיהני אם לא יהא ההוא פתחא זוטא לכל הפחות כדי לחוק ולהשלים, דהיינו ברגליה ג' רוחב ד' וגבוה י' באמצעו, דקי"ל כר' מאיר דחוקקין להשלים.

¹⁴ הנה המהרי"ל תלה פתח הרגיל ברוב תשמישין, [ואי"צ שיהיו רוב משתמשין בפתח זה], עוד חזינן בדברי המהרי"ל דאפילו שאינו נכנס בפתח זה רק לצורך הכנסת סחורה מ"מ אם היה פתח הרגיל סגי בהכי לחייבו במזוזה, [ועיין לעיל מש"כ (ע"ד השאלות)], ואולי יש לחלק דהכא כל התשמיש בחדר זה הוא לצורך הסחורה, ועד כמה שבית האוצרות חייב במזוזה בכה"ג כניסה לצורך סחורה שפיר חשובה כניסה כדי לחייב בה במזוזה, וצ"ע, וע"ע בדברי החי"א והקיצור שו"ע (הו"ד להלן)].

ליקוט אזורונים

[פתח הרגיל]

לבוש יורה דעה סימן רפו סעיפים יז יח

ואם יש בבית הרבה פתחים פתוחים לחצר או לרשות הרבים ונעשו כולם לכניסת ויציאת בני הבית, כולם חייבים, אפילו נתמעטו הדיורים שאין רגילין עתה לצאת ולבא אלא באחת מהם.

ואפילו לא היו מתחילה הרבה דיורים אלא שדר בו לבדו ועשה פתחים הרבה לכניסה ויציאה, ואף על פי שאינו רגיל לצאת ולבא אלא באחת מהן, חייב לעשות מזוזה בכל פתח ופתח הואיל ומתחלה נעשו לכניסה ויציאה.

ומרתף שיש לו פתח מן הרחוב שמכניסין בו יין בחביות גדולות ויש לו פתח קטן מן הבית שנכנסים ויוצאים בו תמיד, אם פתח הקטן ראוי למזוזה שיש בו גבוה עשרה ורוחב ארבע חייבת, כיון שנכנסין ויוצאין תמיד דרך אותו הפתח הקטן ושם הוא עיקר תשמישתיה לפיכך חייבת במזוזה, והגדולה פטורה מפני שאין תשמישה שם בכניסה ויציאה אלא לפעמים כשצריך להכניס בו היין בחביות, ואין זה תשמיש אלא במקרה ואינה נקראת פתח ובטלה היא לגבי פתח קטן שנכנסין ויוצאים בה תדיר. מיהו אם אין בקטן שיעור פתח הראוי למזוזה עושין בגדולה, אף על פי שמשמשין בקטן בטלה דעתו שאינו אלא מעשה חור בעלמא וזו היא עיקר הפתח.

קריית ספר הל' תפילין ומזוזה וספר תורה פרק ו

בית שיש לו פתחים הרבה אעפ"י שרגיל באחד מהם יותר חייב להניח מזוזה בכולן דכתיב ובשעריך, ונראה דהיינו דאינו מבטל מכל וכל כניסה ויציאה דשאר פתחים, דאי אינו נכנס כלל בהן אף על גב דתרי פתחי לא בטילי לגבי חד הוי פטור מדאורייתא, והא דאמרין הלך אחר הרגיל היינו בתרי פתחי לבד דחד לגבי חד בטיל.

חיי אדם חלק א כלל טו סעיף ב

מצות עשה שיקבע מזוזה על כל בית ובית שיש לו. ואפילו יש לו מאה חדרים, כולם חייבים במזוזה. וכן אם יש לחדר אחד כמה פתחים העשויים לכניסה ויציאה, אף על פי שרגיל בא' מהם, כולן חייבין. ואפילו אם נתמעטו הדיורין עכשיו ואין צריך אלא לפתח אחד, כולן חייבין. אבל אם הפתח עשוי רק להכניס דרך שם לפרקים משאות, אם יש שם פתח אחר שחייב במזוזה כדלקמן (סימן ה'), אותו פתח שאינו עשוי לכניסה ויציאה, פטור. אבל אם אינו ראוי למזוזה, אז אינה אלא כחור, והגדולה היא עיקר הפתח (סי' רפ"ו).

קיצור שולחן ערוך סימן יא סעיף א

מצות עשה לקבוע מזוזה בכל פתח, ואפילו יש לו כמה חדרים, ולכל חדר כמה פתחים העשויים לכניסה ויציאה, אף על פי שהוא רגיל רק באחד מהן, מכל מקום כולם חייבים במזוזה. ואפילו אם נתמעטו הדיורין, ואינו צריך עתה רק לפתח אחד, מכל מקום כולם חייבים. אך אם יש איזו פתח, שאינו עשוי אלא להכניס דרך שם איזה משא לפרקים, ויש שם פתח אחר לכניסה ויציאה, אזי הפתח העשוי רק להכניס משאות פטורה.

שו"ת אגרות משה יורה דעה חלק א סימן קעז

...הנה יש תימה גדולה בדברי המחבר ביו"ד סי' רפ"ו שכתב בסעי' י"ז אם יש בבית הרבה פתחים פתוחים לחצר או לרה"ר ונעשו כולם לכניסה ויציאת בני הבית כולם חייבין אפילו נתמעטו הדיורין שאין רגילין עתה לצאת ולבא אלא באחד מהן ותיכף בסעי' י"ח כתב בית שיש לו פתחים הרבה אף על פי שאינו רגיל לצאת ולבא אלא באחד מהם חייב לעשות מזוזה בכל פתח ופתח והוא תמוה מאד דאם בסעי' י"ז דוקא קתני שמתחלה היו מרובים ונשתמשו בכולם אז חייבין אף שאח"כ נתמעטו ואין רגילין אלא באחד דמאחר שנתחייבו לא נפטרו כל זמן שהוא בשם פתח אבל אם מתחלה לא היו רגילין אלא באחד מהן פטורין השאר, הרי סתרי ב' הסעיפים הסמוכין זה לזה. ואם לאו דוקא נקט בסעי' י"ז שבעת עשיית הפתחים היו מרובים והוצרכו לכל הפתחים אלא דאף אם מתחלה לא הוצרכו לכולם ולא נשתמשו אלא באחד כולם חייבין כדמפרש כן בפרישה א"כ היינו דין דסעי' י"ח ולמה ליה למינקט דין זה הא הוא עוד מכ"ש. וברש"י מנחות דף ל"ד ד"ה אף על גב יש שתי לשונות לתרץ מה שקשה מהא דא"ר יהודה אמר רב במזוזה הלך אחר הרגיל והכא אר"פ ש"מ מדר' הונא האי אינדרונא דאית ליה ארבעה באבי חייב בארבע מזוזות אף על גב דרגיל

ליקוט אזורונים [פתח הרגיל]

בחד, בלשון ראשון מחלק בין תרי באבי שבטל לגבי הרגיל ופטור לתלתא שלא בטילי לגבי חד. ובלשון ב' מחלק בשם תשובת הגאונים דהתם מתחלתו לא היה רגיל ולכן פטור והכא הוצרכו מתחלה כל הפתחים משום שהיו בני בית מרובין רק אח"כ נתמעטו עיין שם ופליגי ב' הלשונות וא"כ משמע שבסעי' י"ז הוא כלשון ב' דרש"י וסעי' י"ח הוא כלשון א' דרש"י כדאיתא בבאר הגולה וזה שלא חילק בסעי' י"ח בין תרי באבי לתלתא הוא משום שבזה פליג הרמב"ם ארש"י וסובר דבכל אופן חייב אף האיני רגיל ור' יהודה אמר רב איירי בפתח שבבית המדרש כדאיתא בהגר"א ס"ק י"ז וא"כ סתרי ב' הסעיפים אהדדי.

והנכון לע"ד דהמחבר סובר שיש ב' דינים באינו רגיל דאם מתחלתו אינו רגיל רק באחד אז אם כל הפתחים הם למקום אחד כולם לחצר או כולם לרה"ר פטורין האינם רגילין אבל אם הם לשני מקומות שאחד לרה"ר ואחד לחצר ומ"מ אינו רגיל אלא בפתח אחד משום שאין לו צורך/צורך/ להשתמש במקום השני כ"כ או מטעמים אחרים חייב גם בהאינו רגיל כיון שעכ"פ נעשה לכניסה ויציאה כשיהיה לו צורך ויסתלקו הטעמים וזהו דין דסעיף י"ח. אבל אם מתחלתו היו רגילין בכולם אף שהיו למקום אחד מחמת שהיו בני בית מרובים ואח"כ נתמעטו הדיורים ואין רגילין אלא באחד חייבים כולם מאחר שכבר נתחייב והוא לשון ב' דרש"י וזהו דין דסעי' י"ז. ולכן בסעי' י"ז כתב שהפתחים כולם היו למקום אחד או לרה"ר או לחצר וע"ז מצריך שמתחלה הוצרכו כולם ובסעי' י"ח לא כתב שהם למקום אחד משום דשם איירי דהם לב' מקומות כמו עובדא דמרתף שכתב הרמ"א שאיירי לב' מקומות ולכן אף שמתחלה לא היה רגיל חייב. ושאני ממרתף משום דהכא נעשה לתשמיש קבוע אם יצטרך להשתמש שם ובמרתף נעשה לתשמיש שאינו קבוע כדאיתא בש"ך ס"ק כ"ו עיין שם. זהו באור דברי המחבר. (ודברי הפרישה צע"ג דאיך יפרש ברש"י) וא"כ חזינן מכאן שאם נתחייב במזוזה משום שאז היו רגילין אינו מועיל מה שעתה אין רגילין לסלק החיוב ולפטרו רק שלכתחלה עושה שלא יתחייב במזוזה...